

LONDA

2021

Ripoti ya Botswana Haki za Dijitali na Ujumuishaji

LONDA

RIPOTI YA BOTSWANA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Mei 2022

Ripoti iliyotolewa na Oarabile Mudongo

Timu ya Uhari: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndong'mo, Hlengiwe Dube, Margaret Nyambura

Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.

Ukurasa wa jalada uliofanywa na Kenneth Oyeniyi

Iliyoundwa na Luce Concepts

Picha na Pexels

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2022 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

JEDWALI LA YALIYOMO

01

UFUPISHO

02

UTANGULIZI

03

UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA
NA KIMATAIFA

04

ATHARI ZA KANUNI ZA UVIKO-19
KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA
USHIRIKISHWAJI

05

UHURU WA KUJIELEZA MTANDAOXI
NA UKATIZAJI WA MTANDAO

06

KUTENGWA KWA KIDIJITALI KATIKA
AFRIKA NA ATHARI ZAKE KWA HAKI
ZA KIBINADAMU

07

FARAGHA, VITAMBULISHO
VYA DIJITALI NA UFUATILIAJI

08

MATAMSHI YA CHUKI, TAARIFA POTOFU
NA SHERIA ZA KASHFA ZA JINAI

09

UPATIKANAJI WA TAARIFA, MIUNDOMBINU YA
KIDIJITALI NA UWEKAJI KIPAUMBELE WA TEHAMA

10

MKAKATI WA KITAIFA WA AKILI BANDIA

11

JINSIA NA TEHAMA

13

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

LONDA

RIPOTI YA BOTSWANA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

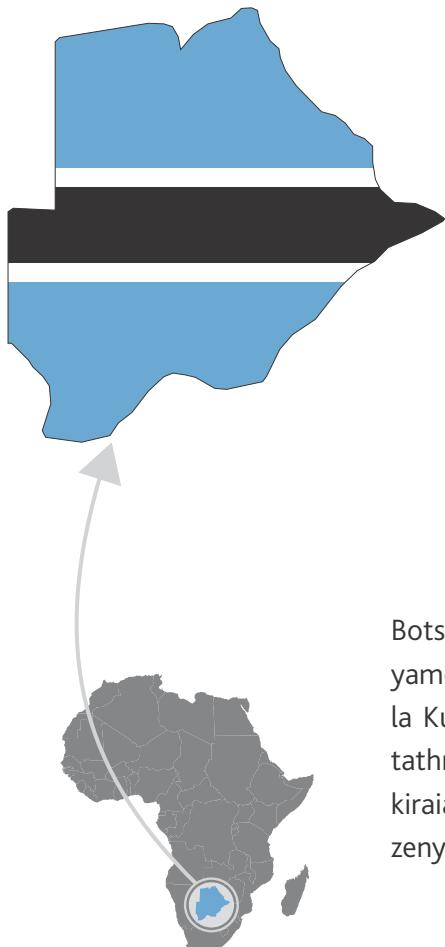
UFUPISHO

Ripoti ya Londa ya Haki za Kidijitali na Ushirikishwaji wa 2021 inaelezea uchanganuzi uliotolewa katika ripoti ya 2020 ili kutathmini maendeleo kuhusu mada mbalimbali zinazoathiri haki za kidijitali nchini Botswana. Msisitizo hasa uliwekwa kwenye mambo yanayofanana na kutofautiana katika kuwepo kwao kwa kutawala katika utafiti huu, mada zinazoshughulikiwa ni pamoja na: athari za kanuni za UVICO-19 kwenye haki na ushirikishwaji wa kidijitali, uhuru wa kujieleza mtandaoni, faragha, utambulisho wa kidijitali na pia ufuutiliaji, ufkiaji kidijitali - na kutambua maswala ya mada katika mbinu na mada ya muktadha.

Zaidi ya hayo, utafiti huu unachunguza changamoto na fursa muhimu zinazohusiana na kuunda mbinu ya umoja ya udhibiti wa TEHAMA nchini Botswana, kutoa matokeo kupitia uchanganuzi wa ubora na wingi. Ripoti hii inatoa uchunguzi mkuu kwenye maeneo matatu kuhusu mbinu za nchi kwa haki za kidijitali na sera ya TEHAMA:

- (a) Serikali imepanua uwezo wake kwenye uga wa kidijitali kwa kuwasilisha aina mpya za kanuni ikijumuisha, hivi majuzi zaidi, Mswada wa Sheria ya Mwenendo wa Jinai na Ushahidi unaopendekezwa, licha ya kuwa na Sheria ya Kulinda Data iliyotungwa na kuanza kutumika.
- (b) Bila ukagazi na mizani ipasavyo, serikali inaendelea kutumia teknolojia ya udakuzi kinyume cha sheria kufuatilia wananchi; uwezo huu ni unababilisha mazingira ya utawala huku ukitoa zana nyingine ya ukandamizaji.
- (c) Ingawa habari potofu na habari za uwongo mara nyingi huonekana kama tisho kwa demokrasia, udhibiti wa serikali na vitisho kwa waandishi wa habari na raia unaendelea. Ingawa wasiwasi kuhusu uwezo wa ufuutiliaji wa Botswana bado upo, hakukuwa na ripoti za kuzuiwa au kuchujwa, wala hakukuwa na vikwazo vyta uanaharakati wa mtandaoni kupitia mitandao ya kijamii mwaka 2021.

Miundo ya sera inayobadilika na taratibu za utawala imesababisha juhudini ndogo za uanzishwaji ajenda ya haki za kidijitali ya washikadau wengi, na kwa njia nyingi, michakato ya mashauriano ya kidemokrasia kawaida hupuuzwa. Ili kuongeza ufanisi wa ushirikiano huu, kikundi kazi cha TEHAMA cha washikadau mbalimbali kinapaswa kuundwa ili kutoa uangalizi, kuchambua sheria zilizopo, na kutumika kama njia ya mawasiliano na watunga sera.

72/100
ALAMA: KATIKA
UHURU WA DUNIA

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAI YA NCHI YA BOTSWANA

Botswana ni mojawapo ya mataifa ya kidemokrasia barani Afrika, ambayo yamesifiwa kwa muda mrefu kwa demokrasia yake bora na uwazi.¹ Taifa hili la Kusini mwa Afrika lilipata alama 72/100 katika Uhuru wa Dunia 2021, tathmini ya kila mwaka ya Freedom House ya haki za kisiasa na uhuru wa kiraia.² Zaidi ya hayo, nchi hiyo imeorodheshwa kuwa mojawapo ya serikali zenyenye ufisadi mdogo zaidi katika Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara na

Transparency International, ikipokea alama 60 kwenye Kielezo cha Mtazamo wa Ufisadi (CPI) wa 2020.³ Nchi ndogo isiyu na bahari na idadi ya watu inayotarajiwa kukua hadi watu milioni 2.4, kulingana na utabiri wa Umoja wa Mataifa,⁴ na Pato la Taifa la wastani la Dola za Marekani Bilioni 18.5 mwaka 2022.⁵ Botswana imejibadilisha, na kupanda hadi hali ya juu ya kipato cha kati na kuwa moja ya nchi zinazokua kwa kasi kiuchumi, na wastani wa ukuaji wa kila mwaka wa takriban 4.6%.⁶

Kwa kuzingatia hoja za Profesa Klaus Schwab kuhusu kufikiria upya uchumi wa kidijitali,⁷ Inaeleweka kuwa masimulizi ya sera ya Jukwaa la Uchumi la Dunia (WEF) kuhusu Mapinduzi ya Nne ya Viwanda (4IR) - kama inavyofafanuliwa na ongezeko la matumizi ya teknolojia mpya kama vile Akili Bandia (AI) - yataendeleza chanzo

1. Jorich Johann Loubser 'Botswana's success story is built on disciplining transnational capital' (2021). <https://blogs.lse.ac.uk/internationaldevelopment/2021/10/19/botswanas-success-story-is-built-on-disciplining-transnational-capital/> (accessed on 24 January 2022).

2. Freedom House 'Freedom in the World 2021' (2021) <https://freedomhouse.org/country/botswana/freedom-world/2021> (accessed on 16 January 2022)

3. Transparency International 'CPI 2020 - Corruption Perception Index-Sub Saharan Africa' (2020) <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2020-sub-saharan-africa> (accessed on 19 January 2022)

4. World Population Review 'Botswana Population 2021' (2021) <https://worldpopulationreview.com/countries/botswana-population> (accessed on 23 January 2022)

5. Trading Economics (2022) 'Botswana GDP' <https://tradingeconomics.com/botswana/gdp> (accessed on 24 January 2022)

6. Statista 'Botswana: Growth rate of the real gross domestic product (GDP) from 2016 to 2026*' (2022) <https://www.statista.com/statistics/407779/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-botswana/> (accessed on 24 January 2022).

7. Klaus Schwab 'A Better Economy Is Possible. But We Need to Reimagine Capitalism to Do It' (2020). <https://time.com/collection/great-reset/5900748/klaus-schwab-capitalism/> (accessed on 07 March 2022)

cha ubadilishaji wa kiuchumi wa kijamii barani Afrika. Ili kupata manufaa ya mageuzi haya ya kidijitali, wakati wa kuapishwa kwake Novemba 2019, Rais wa Botswana, Mokgweetsi Masisi, alionyesha lengo lake la kuimarisha teknolojia na kujenga uchumi wa maarifa mseto zaidi,⁸ unaoendeshwa na sekta ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA).

Dhana mpya ya Botswana ya maendeleo ya kiuchumi, kiserikali na kijamii inaweza kuunganishwa na pendekezo lililozinduliwa hivi karibuni la “SmartBots”. Mpango huu unahitaji mabadiliko ya sekta ya umma, kukuza ujuzi wa kidijitali, kuongezeka kwa upatikanaji wa mtandao, sera mpya za serikali ya mtandao, na kuongezeka kwa matumizi ya TEHAMA kama njia ya kuunda na kuendeleza kazi.⁹ Botswana imeanzisha misingi ya TEHAMA kwa ajili ya kutekeleza azma yake inayoendelea ya maono katika miongo michache iliyopita, ikianza na kuanzishwa kwa Ofisi ya Serikali ya Kompyuta katika miaka ya 1990 na kufuatiwa na ramani ya kwanza ya nchi hiyo yenye kushawishi ya TEHAMA, kisha Sera ya Taifa ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano ya 2007 (pia. inayojulikana kama Maitlaimo).¹⁰

Ili kuonyesha ajenda ya maendeleo ya Botswana, miundombinu ya TEHAMA ilitengenezwa kwa kufanya sekta ya mawasiliano kuwa ya kisasa, kutekeleza sheria muhimu ili kuimarisha mifumo ya kisheria na udhibiti ya TEHAMA. Zaidi ya hayo, kupitisha mageuzi ya TEHAMA katika sekta ya umma, kuanzisha miradi mikuu ya serikali ya mtandao, kuanzisha mipango ya kusoma na kuandika kidijitali, na kutumia teknolojia ya TEHAMA ili kuchoechea uchumi endelevu.

UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA NA KIMATAIFA

Mojawapo ya vikwazo kwa maendeleo ya sera bora ya mtandao nchini Botswana ni kutokuwa na uwezo wa vyombo vilivyopo vya haki za binadamu kulinda ipasavyo raia dhidi ya ukiukwaji wa haki za binadamu mtandaoni ingawa Botswana iliridhia Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR) mwaka wa 1966,¹¹ na Mkataba wa Haki za Watu wenye Ulemavu mnamo Julai 2021,¹² yote

miwili inatekelezeka kisheria.¹³ Usisitizaji mikatabahii untuelekeza kwa umuhimu wa Mtandao kama njia ya mawasiliano, ujamaa na miamala ya biashara mtandaoni. Mikataba hii inasaidia kuweka kiwango thabiti cha kudhibiti uhusiano kati ya serikali na raia, kuhakikisha kuwa sera za mtandao na kanuni za haki za kidijitali zinawabana mataifa na wahusika wengine katika mazingira ya Mtandao.

8. ' (2019) <https://www.reuters.com/article/ozatp-uk-botswana-politics-idAFKBN1XB49E-OZATP> (accessed on 07 February 2022)

9. Government of Botswana 'SmartBots 2021' (2021) <https://smartbots.gov.bw> (accessed on 24 January 2022)

10. Ministry of Science and Technology 'Maitlamo' (2007)

https://publicadministration.un.org/unpsa/Portals/0/UNPSA_Submitted_Docs/2019/f912b59f-5963-4335-9dff-194a1a522c49/Maitlamo%20Policy_26112019_083359_d807e512-ea2e-4d56-8fba-60679904b985.pdf?ver=2019-11-26-083359-520 (24 January 2022)

11. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (accessed on 19 January 2022)

12. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)

<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> (accessed on 17 January 2022)

13. United Nations Human Rights Treaty Bodies 'UN Treaty Database-Botswana'

https://tblinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=23&Lang=EN (accessed on 29 January 2022)

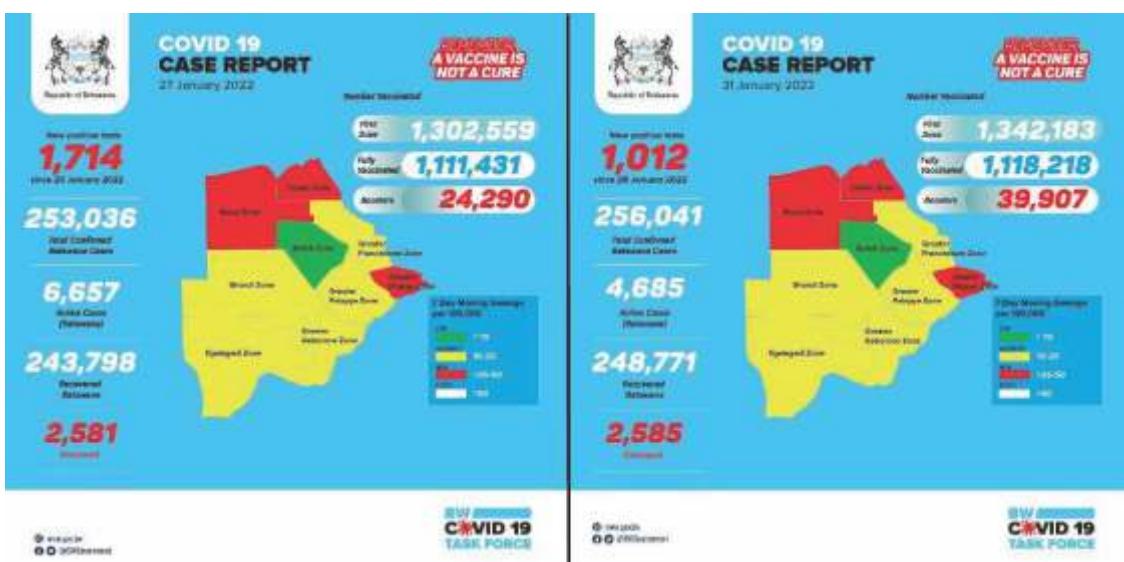
Katika ngazi ya kanda, Umoja wa Afrika (AU) umepitisha Mkataba wa Usalama wa Mtando na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi ambao Botswana sio mtia saini.¹⁴ Hata hivyo, serikali ilitunga Sheria ya Uhalifu wa Mtandaoni na Uhalifu Unaohusiana na Kompyuta (Sheria ya 18, 2018) kama sehemu ya sera, viwango na mazoea yake yanayounganisha na kuchagiza mtando wa kitaifa, pamoja na mipango mingine ya kukuza uwezo. Kwa kuangalia upanuzi mwingine wa mifumo ya haki za binadamu ya Kiafrika iliyoimarishwa vyema, ikiwa ni pamoja na Mkataba wa Afrika wa 1981 wa Haki za Binadamu na Watu¹⁵ Botswana kama chama cha serikali inalazimishwa kuzingatia kanuni za Mkataba huu,

baada ya kuupitisha mwaka wa 2001. Sheria ya Mfano ya Upatikanaji wa Taarifa Barani Afrika,¹⁶ iliyopitishwa Aprili 2013, inajumuisha mada zinazofanana kama ilivyoainishwa katika Azimio la 2002 la Kanuni za Uhuru wa Kujieleza Barani Afrika,¹⁷ ambayo kwa sasa inafanyiwa marekebisho ili kujumuisha masuala ya uhuru wa kujieleza, kupata habari, na haki za kidijitali. Kanuni za sheria zote mbili zinaonyesha umuhimu wa kushughulikia changamoto zinazojitokeza nchini Botswana, ikiwa ni pamoja na udhibiti wa vyombo vya habari, uhuru wa vyombo vya habari, mipaka inayohusiana na sheria za uhalifu wa mtandaoni, na kudhibiti nafasi ya mtando na ufikiaji wa habari.

TATHMINI YA MADA

ATHARI ZA KANUNI ZA UVIKO-19 KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

Kielelezo cha 1 | Ripoti Mpya ya Takwimu na Chanjo ya UVIKO-19 Chanzo

Ukurasa wa Facebook wa Serikali ya Botswana

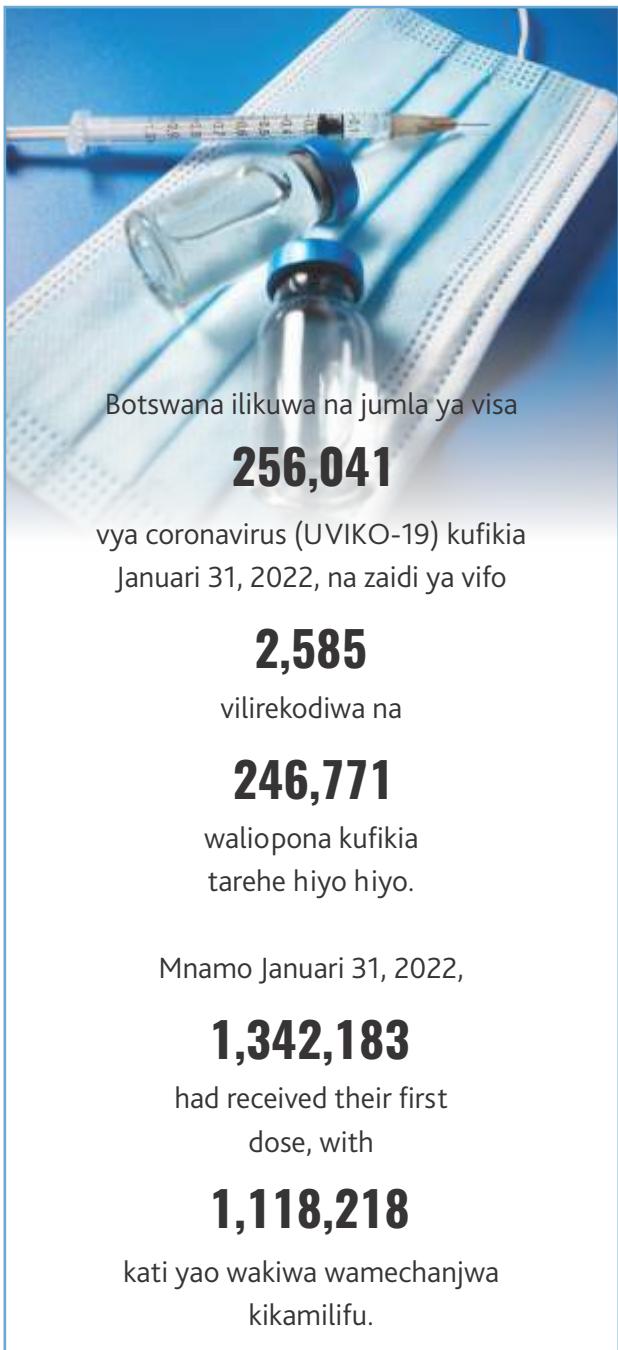
[f https://www.facebook.com/BotswanaGovernment](https://www.facebook.com/BotswanaGovernment)

14. African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection
<https://au.int/sites/default/files/treaties/29560-sl-AFRICAN%20UNION%20CONVENTION%20ON%20CYBER%20SECURITY%20AND%20PERSONAL%20DATA%20PROTECTION.pdf> (accessed on 15 January 2022)

15. African Charter on Human and Peoples' Rights (also known as the Banjul Charter)
<https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49> (accessed on 22 January 2022)

16. African Commission on Human and Peoples' Rights 'Model Law on Access to Information for Africa' (2018)
https://www.chr.up.ac.za/images/researchunits/dgdr/documents/resources/model_law_on_ati_in_africa/model_law_on_access_to_infomation_en.pdf (accessed on 06 March 2022)

17. African Commission on Human and Peoples' Rights 'Declaration of Principles on Freedom of Expression and Access to Information in Africa' (2019)
https://www.achpr.org/public/Document/file/English/draft_declaration_of_principles_on_freedom_of_expression_in_africa_eng.pdf (accessed on 06 March 2022)

Mlipuko wa janga la UVIKO-19 nchini Botswana pia uliharakisha kupitishwa kwa teknolojia za ufuatiliaji wa mawasiliano ya kidijitali ambayo yamekuwa na jukumu muhimu katika kudhibiti janga hili na kuwezesha umbali wa kijamii.

Programu ya BSafe iliundwa kama mbadala wa mbinu za kitamaduni za kutafuta watu walioambukizwa UVIKO-19.¹⁸ Ingawa maombi haya yalichukuliwa kuwa yanafuata ufaragha na kulingana na sheria ya faragha ya data ya Botswana na serikali¹⁹ Kwa kukosekana kwa mamlaka iliyoanzishwa ya ulinzi wa data kutekeleza sheria na kusimamia utumaji maombi, ukiukaji wa usalama uliangaziwa na raia walifungua kesi dhidi ya kikosi kazi cha UVIKO-19 cha nchi hiyo, wakihoji sera za faragha za jukwaa.²⁰ Hili linasisitiza umuhimu wa kuanzisha mamlaka inayojitegemea ya ulinzi wa data, kama vile Mdhibiti wa Taarifa alivyoanzishwa na Sheria ya Ulinzi wa Taarifa za Kibinafsi ya Afrika Kusini.

Mnamo Machi, Rais Masisi alitangaza hali ya hatari inayohusiana na UVIKO-19, na mnamo Aprili, kanuni pana za dharura zilitangazwa kwenye gazeti la serikali. Mionganoni mwa hatua zingine, Sheria ya Nguvu za Dharura (EPA) ilizuia haki ya kugoma, na ilitangaza kuwa kushiriki habari za uwongo zinazohusiana na janga ni kinyume cha sheria.²¹ Mamlaka haya makubwa ya dharura yalizingatiwa kuwa sawa na kuzuia uhuru wa kusema na kujieleza, na yalikuwa na uwezo wa kukiuka haki za binadamu.

UHURU WA KUJIELEZA MTANDAONI NA UKATIZAJI WA MTANDAO

Vikwazo vyta uhuru wa kujieleza mtandaoni na ukatizwa kwa mtandao ni masuala ya haki za binadamu ambayo yamezingatiwa sana kote barani Afrika. Kuzimwa kwa intaneti mara kwa mara kulikoletwa hasa na mataifa yenyeye mamlaka ya kibabe katika nchi nyingi za Afrika, na kutofuata sheria za kimataifa kunahitaji hatua za haraka katika ngazi za kitaifa na za bara. Licha ya masuala haya ya

18. The Correspondent 'African Growing App-elite for Coronavirus Apps gets Mixed results' (2020) <https://thecorrespondent.com/598/african-countries-growing-app-elite-for-coronavirus-apps-gets-mixed-results> (accessed on 5 February 2022).

19. Ibis pg 7

20. Mmegi 'Presidential COVID-19 Task Team in court over BSafe app' (2020) <https://www.mmegi.bw/news/presidential-covid-19-task-team-in-court-over-bsafe-app/news> (accessed on 05 February 2022)

21. Ibis pg 2

kikanda, ni muhimu kutaja kwamba Botswana haijawahi kulazimisha kuzima kwa mtandao dhidi ya raia. Hii inaonyesha ni kwa nini Botswana inatambulika kama mojawapo ya demokrasia yenyewe ufanisi zaidi barani.²²

Ni dhahiri kwamba mashirika ya kikanda kama vile AU hayajajibu ipasavyo kuzima kwa mtandao katika siku za nyuma na hakuna hatua iliyochukuliwa kukomesha tabia hii, licha ya ukweli kwamba Tume ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu imeelezea wasiwasi wake kuhusu haya mambo.²⁴

KUTENGWA KWA KIDIJITALI KATIKA AFRIKA NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA KIBINADAMU

Ingawa serikali nyingi za Kiafrika zinatafakari sera mbalimbali za kitaifa ili kuziba mapengo ya kidijitali, mfumo unaotegemea haki za binadamu unaounga mkono ushirikishwaji wa kidijitali unapaswa kupewa kipaumbele zaidi ili kukuza uchumi wa kidijitali. Kwa kuzingatia hitaji la kukuza kanuni na viwango vya haki za binadamu, sera na programu madhubuti zinazozingatia maendeleo ya miundombinu ya TEHAMA na kuziba pengo la kidijitali ni muhimu ili kukuza utawala wazi na ushirikishwaji.

Taratibu zinazoshuhudiwa katika baadhi ya nchi za Kiafrika zinaendelea kukwamisha juhudini hizi za kukuza upatikanaji na uwezo wa kumudu teknolojia za kidijitali, na pia kuzuia isivyo haki za raia za uhuru wa kusema, faragha, na kupata habari - na hizi zinaendelea kudhuru juhudini za kukabiliana na ongezeko hilo la pengo la kidijitali na utengwaji. Zaidi ya hayo, zinazuia kuitishwa kwa teknolojia muhimu, kudhoofisha uwezo wa TEHAMA kuimarisha serikali na kuchangia maendeleo endelevu.

22. According to the Democracy Index, flawed democracies conduct free and fair elections and uphold fundamental human rights notwithstanding issues such as media freedom violations). They do, however, have severe shortcomings in other facets of democracy, including governance issues, a lack of political culture, and low levels of political engagement.

23. New24 'Sub-Saharan Africa lost R30bn due to govt Internet shutdowns, report says' (2022) <https://www.news24.com/news24/africa/news/sub-saharan-africa-lost-r30bn-due-to-govt-Internet-shutdowns-report-says-20220112> (accessed on 06 February 2022).

24. African Commission on Human and Peoples' Rights 'Press Release by the Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information in Africa on the Continuing Trend of Internet and Social Media Shutdowns in Africa' (2019) <https://www.achpr.org/pressrelease/detail?id=8> (accessed on 06 February 2022)

FARAGHA, VITAMBULISHO VYA DIJITALI NA UFUATILIAJI

Nchini Botswana, hakuna sheria za jumla zinazodhibiti udaakuzi na mashirika ya kutekeleza sheria. Katika sheria husika zinazoanzisha mashirika, ni ufuatiliaji na udukuzi wa mawasiliano ya kibinafsi pekee unaotolewa chini ya Sheria ya Huduma ya Ujasusi na Usalama ya 2007 (ISSA).²⁵ Hivi majuzi, serikali ya Botswana ilipendekeza Mswada wa Mwenendo wa Makosa ya Jinai na Ushahidi, ambao unaipa serikali mamlaka ya kuzuia mawasiliano na kulazimisha ufichuaji wa habari kwa mamlaka za kijasusi za serikali na kutekeleza sheria.²⁶

Sheria ya Kupambana na Ugaidi (Sheria ya 24, 2014) inaweka hatua za kuzuia na kupambana na ugaidi, ikiwa ni pamoja na kufadhili ugaidi; pia huanzisha Wakala wa Kupambana na Ugaidi na Uchanganuzi wa Kupambana na Ugaidi na hutoa masuala yanayohusiana. Sheria ya Mawasiliano ya Botswana ya 1996 (Sheria ya 15, 1996) kinyume chake inatoa tasnia ya mawasiliano kufichua mawasiliano ya kibinafsi ya wateja kwa mashirika ya kutekeleza sheria na mahakama. Hii inatishia moja kwa moja vikundi vilivyo hatarini na kuwezesha udakuzi kwa kurahisisha mamlaka ya kutekeleza sheria kufuatilia watu.

Sheria ya Kulinda Data ya 32 ya 2018 (DPA) ilitungwa na Bunge la Botswana ili kutambua haki ya faragha iliyohakikishwa katika Katiba. DPA hii ilianza kutumika tarehe 15 Oktoba 2021.²⁷

Haki ya faragha imehakikishwa katika kifungu cha 9 (1) cha Katiba ya Botswana, wakati Sheria ya Ulinzi wa Data ya 2018 inaweka mfumo wa kisheria wa kuchakata data nyeti ya kibinafsi.²⁸ Kifungu cha 25

cha Sheria kinakataza uchakataji wa data ya kijenetiki na kibayometriki na inaruhusu pale tu uchakataji huo unaendana na kanuni za Kifungu cha 20 na 26 cha sheria, kama vile idhini na hitaji.²⁹

25. Intelligence and Security Services Act, 2007 (ISSA)

26. The Committee to Protect Journalists (CPJ) 'CPJ Calls on Authorities in Botswana to reject bill on warrantless surveillance '<https://cpj.org/2022/01/cpj-calls-on-authorities-in-botswana-to-reject-bill-on-warrantless-surveillance/> (accessed on 03 January 2022)

27. Data Protection Act (Act No. 32 of 2018) ('the Act')

https://www.dataguidance.com/sites/default/files/government_gazette_15th_october_2021.pdf

28. Constitution of Botswana, 1966 (the Constitution)

29. Data Protection Act, 2018 (the DPA)

Mnamo mwaka wa 2020, Wizara ya Raia, Uhamiaji na Masuala ya Jinsia ya Botswana iliteua mfumo wa programu ya pasipoti unaotii ICAO wa Veridos na mifumo jumuishi ya kibayometriki, kuendeleza uhusiano wa muda mrefu wa kampuni hiyo na serikali kujumuisha uandikishaji wa data na mfumo wa usimamizi wa kibinafsi, pamoja na hati ya utambulisho. wasomaji kwa udhibiti wa uhamiaji. Udhibiti Uliopanuliwa wa Ufikiaji (EAC) hulinda data ya kibayometriki iliyo kwenye chip ya pasipoti kwa kutumia suluhu ya programu ya Veridos.³⁰

Ingawa machache yanajulikana kuhusu uwezo wa kuingilia mawasiliano na vikosi nya usalama nya Botswana, maajenti hao wa usalama wanadhaniwa walitumia kifaa cha Cellebrite cha Universal Forensic Extraction Device (UFED) na teknolojia ya Physical Analyzer kupata na kutathmini taarifa kutoka kwa waandishi wa habari nchini Botswana.³¹ Cellebrite, inayomilikiwa na Shirika la Sun la Japan, inadai zana yake ya UFED inaweza kurejesha data kutoka kwa simu, SIM kadi na vifaa vingine hata baada ya kufutwa.

Ingawa baadhi ya mifumo hii ya udhibiti inaweza kuchukuliwa kuwa muhimu ili kuimariswa uwezo wa serikali wa kupambana na ugaidi, kudumisha utulivu wa umma, na kupigana na uhalifu wa mtando, watendaji wa serikali wametumia vibaya uwezo wao wa kufanya uchunguzi usio halali na kuingilia mawasiliano ya kibinafsi, na kuathiri haki za wananchi za digital kama vile faragha, uhuru wa kujieleza, na upatikanaji wa habari. Kwa hivyo, ni muhimu kuweka muktadha wa mazungumzo amilifu kuhusu haki za faragha nchini Botswana kwa kuchanganua mifumo na jinsi sera na desturi za serikali zimeunda na kudhibiti uhuru huu kwa miaka mingi.

MATAMSHI YA CHUKI, TAARIFA POTOFU NA SHERIA ZA KASHFA ZAJINAI

Botswana haina sheria zinazoshughulikia hasa matamshi ya chuki lakini Kifungu cha 12(1) cha Katiba ya Botswana kinahakikisha uhuru wa kujieleza³² na kuna vikwazo viliyyotolewa katika Kifungu cha 12(2), ambacho kinaruhusu udhibiti wa uhuru wa kujieleza. Katika kipindi chote cha janga la UVIKO-19, serikali ya Botswana imewaonya mara kwa mara umma na vyombo nya habari kuzingatia viwango vinavyokubalika nya kuripoti habari, kama vile kuthibitisha habari kabla ya kuchapisha na kuepuka udanganyifu kupitia usambazaji wa habari za uongo.

Licha ya uchache wa ufanisi wa mashtaka, serikali mara nyingi huwafuata raia chini ya sheria mbalimbali, ikiwa ni pamoja na Sheria ya Uhalifu wa Mtandaoni na Uhalifu Husika. Utumiaji wa sheria hii, ingawa haulengi kudhibiti Mtando, bado unatumika kuwatoza wahasiriwa, kuhalalisha kifungo cha kabla ya kesi na kuathiri vibaya uhuru wa mtandaoni. Kitendo hiki kinaonyesha hatari zinazowakabili watendaji wa mashirika ya kiraia, waandishi wa habari, na wanaharakati, huku nyingi za kesi hizi zikisalia wazi kwa muda usiojulikana.

Kwa mfano, Huduma ya Polisi ya Botswana (BPS) iliwashikilia waandishi wa habari wa ndani kati ya Aprili na Mei 2020 kwa kufichua habari kuhusu UVIKO-19 na siasa za ndani. Waandishi hao walishtakiwa kwa kuchapisha “*kwa nia ya kudanganya*” chini ya sheria za dharura za UVIKO-19, na “*kuchapisha taarifa za kutisha*” chini ya Kanuni ya Adhabu na “*mawasiliano ya kielektroniki ya kukera*” chini ya Sheria ya Uhalifu wa Mtando.³³ Ikiwa mashtaka kama hayo yatathibitishwa

30. Biometrics Research Group, Inc. 'Veridos receives further order for biometric passports from Botswana' (2020) <https://www.biometricupdate.com/202012/veridos-receives-further-order-for-biometric-passports-from-botswana> (accessed 04 January 2022)

31. The Committee to Protect Journalist 'Botswana police use Israeli Cellebrite tech to search another journalist's phone' (2021) <https://cpj.org/2021/07/botswana-cellebrite-search-journalists-phone/> (accessed on 01 February 2022)

32. Ibis pg

33. Investigative Journalism Network 'How Botswana Police use US and Israeli Technology to Identify Press Sources' (2021) <https://gijn.org/2021/05/19/how-botswana-police-use-us-and-israeli-technology-to-identify-press-sources/> (accessed on 05 February 2022)

mahakamani, kifungo cha hadi miaka mitano jela au faini ya pula 100,000 za Botswana (US\$9,250) inaweza kutolewa. Kukashifu pia ni uhalifu unaopaswa kuadhibiwa; mfano wa hivi majuzi wa kesi ya kashfa inahusisha Khato Civils (Pty) Ltd na Umbrella for Democratic Change (UDC)³⁴. Kama hoja katika sheria hii ya kesi, waliolalamikiwa wanapinga Mwamvuli wa Mabadiliko ya Kidemokrasia kutoa uthibitisho wa kuunga mkono taarifa za kashfa na za ulaghai zinazokusudiwa kuharibu jina zuri la kampuni na mwenyekiti wake.

UPATIKANAJI WA TAARIFA, MIUNDOMBINU YA KIDIJITALI NA UWEKAJI KIPAUMBELE WA TEHAMA

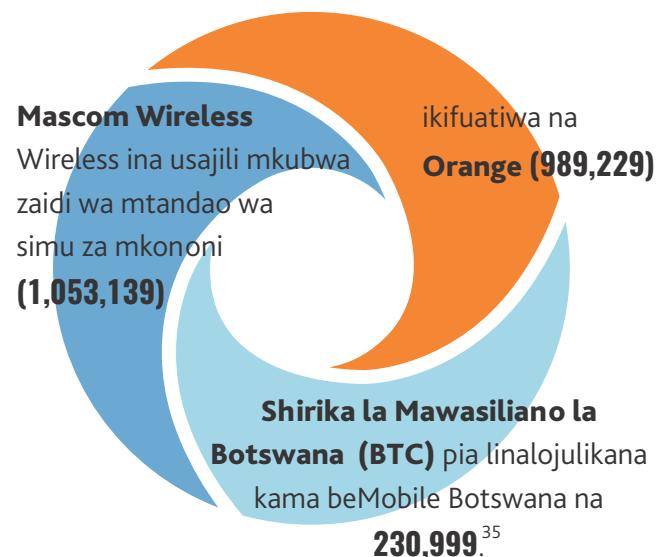
Kwa kuzingatia ukweli kwamba sheria za ufikajji wa habari hutoa hakikisho kwa haki za watu binafsi kufikia habari, janga hili limeonyesha jinsi hatua hizi zisizofaa zinavyosalia katika utendaji. Nchi nyingi za Kiafrika, hata zenye demokrasia zinazojulikana kama Botswana, hazina sheria za ufikajji wa habari. Pamoja na kuzuia upatikanaji wa habari, serikali imetishia na kuwakamata watu binafsi na waandishi wa habari kwa kufichua habari kuhusu uovu wa UVIKO-19. Katiba ya Botswana inalinda uhuru wa kujieleza na uhuru wa vyombo vya habari, lakini juhudzi za kulinda kikatiba haki za raia za faragha katika mawasiliano (kama vile simu za mkononi) na upatikanaji wa taarifa za serikali zimekwama.

Mbinu ya Sera ya Kitaifa ya TEHAMA ya Botswana inalenga kukuza upenyaji wa TEHAMA wa kitaifa; hata hivyo, mchakato wa kuweka kidijitali bado uko chini nichini kutokana na kushindwa kwa serikali kutekeleza sera kabambe za TEHAMA na ujuzi wa kiteknolojia.

Kando na hili, kipimo kikomo cha data kwenye Mtandao na ghamama kubwa za data zimezuia juhudzi za kupanua ufikajji wa kidijitali na uwezo wa kumudu. Mamlaka ya Udhibiti wa Mawasiliano ya Botswana (BOCRA) ilianzishwa Aprili 2013 ikiwa na

jukumu la kutawala sekta ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA).

Waendeshaji watatu wa mtandao wa simu (MNOs) walitawala takwimu za mawasiliano ya simu za 2021 kwa idadi ya waliojisajili:

Kulingana na Takwimu za Botswana, usajili wa laini za simu ulipungua kwa asilimia 3.9 katika robo ya pili ya 2021, kutoka 139,930 katika robo ya kwanza hadi 134,498 katika robo ya nne, kutoka 139,930 katika robo ya kwanza hadi 134,498 katika robo ya nne.

34. Sunday Standard 'Phiri sues UDC for Defamation' (2021) <https://www.sundaystandard.info/phiri-sues-udc-for-defamation/> (accessed 02 February 2022)

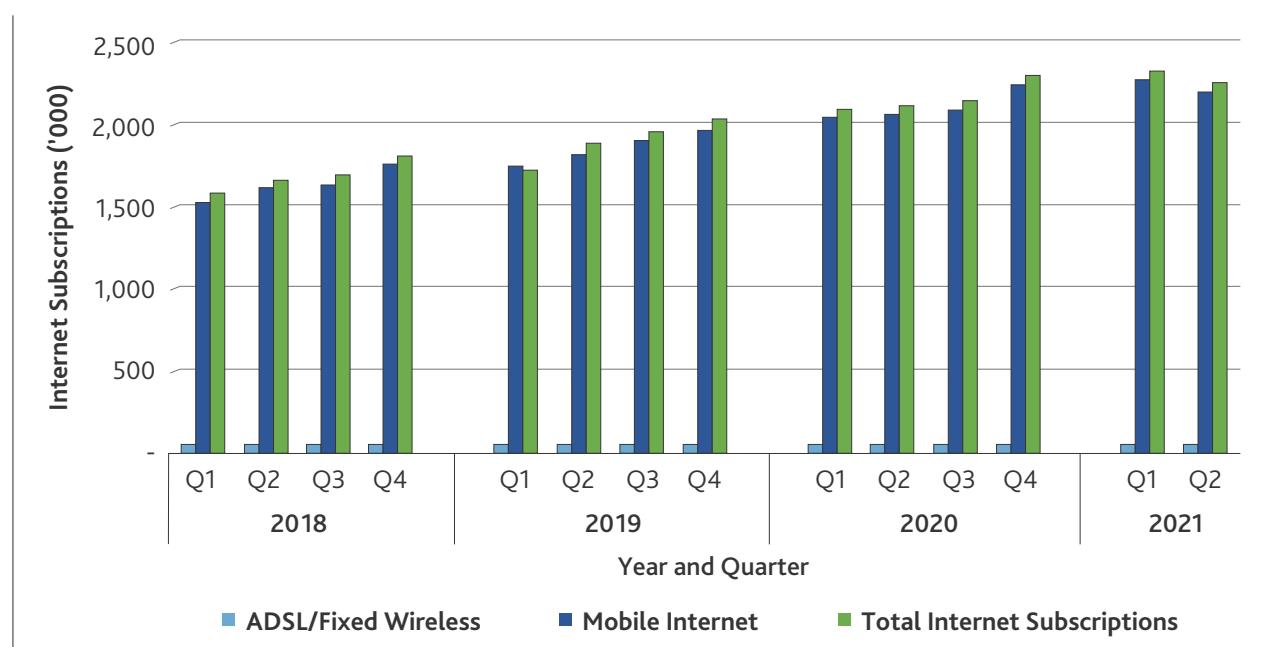
35. Botswana Communication Regulatory Authority '2021 BOCRA Telecom Statistics' https://www.bocra.org.bw/sites/default/files/documents/MARCH_2021_BOERA_TELECOMS_STATISTICS.pdf (accessed on 22 January 2022)

Usajili kwa simu za rununu, kwa upande mwagine, uliongezeka kwa asilimia 0.9 kutoka 3,876,773 katika Q1 2021 hadi 3,911,833 katika Q2 2021. Usajili wa mtandao, kama vile usajili wa simu usiobadilika, ulipungua kwa asilimia 3.2 katika Q2 2021, kutoka 2,041,2023 hadi 2,321 hadi 2,321.

Walakini, kupungua huku kunaweza kuhusishwa na

athari kubwa ya janga hili, ambayo ilipunguza mapato ya kaya, na hivyo kupunguza uwezo wa kumudu simu za rununu. Baadhi ya masuala yanayohusiana na takwimu hizi ni pamoja na ukosefu wa muunganisho wa mtandao wa kutegemewa wakati wa kufunga, ufikiaji mdogo wa umeme katika maeneo ya mbali, na ukosefu wa utaalamu wa ukarabati.

Kielelezo cha 2 | Usajili wa Intaneti kwa robo na mwaka Q1 2018 - Q2 2021

Chanzo: Takwimu Botswana

MKAKATI WA KITAIFA WA AKILI BANDIA

Botswana bado haijachapisha sera yake ya kitaifa ya Akili Bandia (AI), huku ikitangaza hadharani kuwa tayari kwa Mapinduzi ya Nne ya Viwanda. Botswana iliorodheshwa ya 109 kwenye Fahirisi ya Akili Bandia ya Utayari ya Serikali ya Oxford Insights 2021 ikiwa na alama 36.33 kwa jumla,³⁶ ikilinganishwa na nafasi yake ya 121 katika utafiti wa 2020 na alama 33.27.³⁷ Ongezeko hili kwa hakika ni athari ya mipango mipy ya Akili Bandia nchini, ambayo ni pamoja na msukumo wa Makamu wa Rais wa kuhimiza makampuni kuunda vituo vya utafiti nchini kote na kuajiri wataalam wa Akili Bandia.³⁸

36. Oxford Insights 'Government AI Readiness Index 2021'

https://static1.squarespace.com/static/58b2e92c1e5b6c828058484e/t/61ead0752e7529590e98d35f/1642778757117/Government_AI_Readiness_21.pdf (accessed on 01 February 2022)

37. Oxford Insights 'Government AI Readiness Index 2020'

<https://static1.squarespace.com/static/58b2e92c1e5b6c828058484e/t/5f7747f29ca3c20ecb598f7c/1601653137399/AI+Readiness+Report.pdf> (accessed on 01 February 2022)

38. Artificial Intelligence for the Future of Botswana <https://tsena.co.bw/news/artificial-intelligence-future-botswana> (accessed 29 January 2022)

Pamoja na kuongezeka kwa muunganiko wa kidijitali na uwekaji data katika sekta zote za tasnia, mazingira ya kimataifa ya uchumi wa kidijitali yanazidi kuunganishwa na teknolojia za 4IR kama vile Mtando wa Mambo, data kubwa, kujifunza kwa mashine, mifumo ya roboti, teknolojia ya wingu, blockchain na uhalisia pepe.

Wakati serikali iko katika harakati za kubadilisha uchumi wake, biashara mpya ya Kitaifa ya Biashara ya kieletroniki (E-commerce)³⁹ na SmartBots⁴⁰ mikakati inaonyesha dhamira ya serikali ya kukumbatia teknolojia ibuka ili kukuza uchumi unaotegemea maarifa. Botswana pia imetambua 4IR kama kichocheo muhimu cha mageuzi ya kitaifa katika Dira yake ya muda mrefu ya Kitaifa 2036, kwa lengo la kuanzisha uchumi endelevu, unaoendeshwa na teknolojia, na uliochangamka kibashara.

Maendeleo katika idadi ya biashara zilizoanzishwa nchini Botswana yanapendekeza kwamba tayari wameunganisha kikamilifu au kwa kiasi teknolojia inayoendeshwa na Akili Bandia katika michakato yao ya kawaida ya uendeshaji wa biashara. Ili kukuza maendeleo haya ya kisekta, juhudzi za pamoja kati ya sekta ya umma na biashara ni muhimu ili kukuza uchumi na kuziba pengo la ujuzi lililopo. Bila mbinu hii, sera ya kitaifa ya Akili Bandia haitakuwa na ufanisi katika kuendeleza na kutekeleza. Botswana, kama nchi nyingine nyingi zinazoendelea barani Afrika, inakabiliwa na upungufu wa ujuzi wa wataalamu wa AI. Ili kukabiliana na kikwazo hiki, serikali ingehitaji kuitisha kikosi kazi cha Akili Bandia ambacho kinaundwa na wataalam kutoka mashirika muhimu ya serikali, sekta ya biashara, wasomi, mashirika ya kiraia na wadau wengine ili kuunda ramani ya utekelezaji wa teknolojia ya Akili Bandia katika muktadha wa kitaifa.

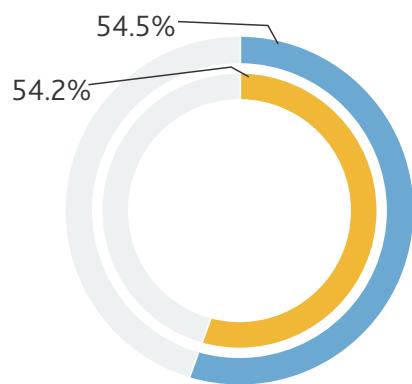
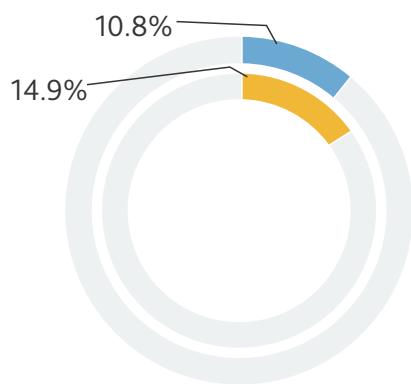
JINSIA NA TEHAMA

UVIKO-19 ilionyesha hitaji la watu binafsi kuunganishwa kidijitali ili kupata elimu, fursa za ajira, na madhumuni mengine, hasa kwa wanawake na wasichana ambao wametengwa kwa wingi. Ni dhahiri kwamba utafiti zaidi unahitajika kuhusu jinsia na TEHAMA nchini Botswana, kwani inaonekana hakuna tathmini zilizochapishwa au majibu kwa mgawanyiko wa kidijitali wa kijinsia na athari zake zisizo na uwiano za kijinsia kwenye haki za kidijitali. Ripoti ya Umoja wa Mataifa ya Wanawake (UN Women) inatoa ufahamu kuhusu tatizo la uwiano wa kijinsia katika nafasi za uongozi ambao ni mwelekeo sawa hata katika sekta ya TEHAMA, wanawake wanashikilia tu asilimia 10.8 ya viti bungeni kufikia Februari 2021 nchini Botswana.

39. United Nations Conference on Trade and Development 'National ICT policy review and e-commerce strategy for Botswana' https://unctad.org/system/files/official-document/dtlstict2021d4_en.pdf (accessed on 22 January 2022)

40. ibis

Kielelezo cha 3 | Ushiriki wa kisiasa, uwajibikaji na taasisi

Kielelezo cha 3.1

- Proportion of seats held by women in national parliament (% of total number of seats).
- Proportion of elected seats held by women in deliberative bodies of local government.

Kielelezo cha 3.2

- Proportion of women in managerial positions.
- Proportion of women in senior and middle management positions.

Chanzo: <https://data.unwomen.org/country/botswana>

Iwapo kufichuliwa kwa fursa za uongozi na ufikiaji wa teknolojia za kidijitali kunahusiana moja kwa moja na maendeleo ya kijamii na kiuchumi, ni muhimu kwamba wanawake nchini Botswana waelewe na kutumia teknolojia hizi. Botswana inapo jitayarisha kujenga upya kufuatia UVIKO-19, ufikiaji wa kidijitali na uwezo wa kumudu kunapeana fursa mpya kwa wanawake katika biashara. Ujasiriamali unapaswa kuchukuliwa kuwa kichocheo muhimu cha matarajio ya kijamii na kiuchumi ya Botswana. Kulingana na Umoja wa Mataifa, uchumi wa wanawake ni:

**“[...] soko kubwa zaidi duniani linaloinuka,
lenye uwezo wa kuongeza dola trilioni 12
kwenye Pato la Taifa ifikapo 2025 [...]”**

Katika kipindi cha baada ya janga, uanzishaji wa ubunifu unaotoa suluhu za kidijitali ni muhimu kwa ustawi endelevu wa kijamii na kiuchumi nchini. Pia, sera za kitaifa za TEHAMA zinazozingatia jinsia ambazo zinachangia ukosefu wa usawa wa kijinsia zinahitaji kuandaliwa ili kuhakikisha kuwa wanawake wanajumuishwa kwa haki katika mkakati wa kimaendeleo wa Botswana. Ajenda ya Umoja wa Afrika(AU) ya Usawa wa Jinsia na Uwezeshaji wa Wanawake inaweka mkazo mkubwa katika ushirikishwaji wa wanawake katika mkakati wa maendeleo wa bara.⁴¹

41. AU Strategy for Gender Equality and Women's Empowerment https://au.int/sites/default/files/documents/36195-doc-au_strategy_for_gender_equality_womens_empowerment_2018-2028_report.pdf (accessed 04 February 2022)

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Kwa kuzingatia yaliyotangulia, ni dhahiri kwamba hadhi ya Botswana ya haki za kidijitali na ushirikishwaji inatia wasiwaso, na inaweza kuzorota zaidi kutoana na mwelekeo wa sasa wa sheria wa nchi hiyo. Utafiti huu unatoa mapendekezo yafuatayo ya kusuluuhisha baadhi ya masuala ya haki za kidijitali yanayotatanisha zaidi nchini:

- Katika kukabiliana na kupinga taarifa potofu na habari mbovu, wanahabari na vyombo vya habari wanawea kuimarisha juhudzi za serikali kwa kutoa zana za kukagua ukweli na mafunzo ya jinsi ya kupambana na taarifa potofu na habari mbovu.
- Mgawanyiko wa kidijitali wa kijinsia upo hasa kutoana na kushindwa kwa sera. Sera ya broadband iliyoboreshwa kuitia vifungu vya sekta binafsi inatoa njia wazi mbeleni katika suala la kuongeza ufikiaji na matumizi ya mtandao kwa wanawake, pamoja na kuendelea kuelekea malengo ya ufikiaji kwa wote.
- Utafiti wa ziada kutoka kwa wasomi na serikali unahitajika ili kufanya utafiti wa kitaifa wa kutathmini sera zilizopo za TEHAMA kulingana na athari zao kwa wanawake na mgawanyiko wa kidijitali - na kuhakikisha ushiriki wa wanawake katika michakato hii ya kutunga sera.
- Serikali inapaswa kushirikiana na wasomi kutekeleza utafiti kulingana na ushahidi ambao unapanga sera zilizopo ili kurahisisha upeo wa sheria na sera za TEHAMA nchini Botswana. Hii itatoa maarifa ya fursa zilizopo na changamoto kwa kanuni hizi zilizopo katika uwanja wa haki za kidijitali.
- Serikali inapaswa kuwa wazi kuhusu uwezo wao wa udakuzi na zana zinazotumika katika kufutilia raia, ili kuendeleza imani ya umma. Hii inahusisha kupanua juhudzi zilizopo za mageuzi na mbinu bora katika ngazi ya nchi.
- Wabunge na mashirika ya kiraia yanayotetea haki za binadamu wanapaswa kufanya vikao vya mashauriano wazi ili kushughulikia ufuutiliaji haramu wa serikali na kutoa mapendekezo kuhusu viwango vya teknolojia ya uchunguzi na sera zinazolingana na kanuni na viwango vya haki za binadamu kwa wote.
- Makampuni ya vyombo vya habari yanapaswa kuyapa kipaumbele mafunzo ya usalama kidijitali kwa watendaji wa vyombo vya habari kwa kutekeleza programu na sera zinazochangia katika kuongeza usalama na usalama mtandaoni katika uchapishaji wa taarifa.
- Serikali zinapaswa kuweka kipaumbele katika kurejesha imani ya umma kuitia kuitishwa na kutekeleza sheria ifaayo ya kupata taarifa.
- Taasisi za kitaaluma zina jukumu la kutekeleza katika kuongoza utafiti unaotegemea ushahidi kuhusu haki za kidijitali, hasa uhuru wa mtandao, na katika kuanzisha mitaala inayolenga kuongeza ujuzi wa umma kuhusu haki mbalimbali za kidijitali na changamoto zinazohusiana.

Londa 2021 inapanua ripoti ya mwaka jana na matokeo kutoka kwa nchi 22 zinazochunguza mada za faragha, uhuru wa kujieleza, ufkiaji wa habari, mgawanyiko na kutengwa, mabadiliko ya kidijitali, uwezo wa kumudu bei, jinsia na mengine ndani ya mifumo iliyopo ya sheria na dhidi ya msingi wa mgawanyiko wa dijitali unaoongezeka. Toleo hili linanasa mapengo na kutoa mapendeleko ili kufikia Afrika ilijojumuishwa kidijitali na inayoheshimu haki.

**PARADIGM
INITIATIVE**

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

     @ParadigmHQ